

СЛОВОВІРНІ ТИПИ ІМЕННИКІВ PLURALIA TANTUM
У ДАВНІЙ РУСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XI-XIII ст.

П. І. Білоусенко, д-р філол. наук, професор;

Л. П. Бойко, канд. філол. наук, доцент

Запорізький національний університет,

вул. Жуковського 66 а, м. Запоріжжя, Україна

E-mail: pbilousenko@gmail.com; larysa.boiko.66@gmail.com

На матеріалі пам'яток XI-XIII ст. доведено, що іменники *pluralia tantum* творилися переважно від форм однини за успадкованими моделями з допомогою різних формантів, оминаючи процеси лексикалізації граматичних форм множини, розглянуто походження цих формантів, з'ясовано особливості їхнього функціонування та давній русько-українській мові, описано лексико-словотвірні типи іменників *pluralia tantum* із цими формантами.

Ключові слова: іменники *pluralia tantum*, девербатив, десубстантив, деад'єктив, , назви осіб, семантико-словотвірний тип

Іменники, що вживаються лише в множині, мають давню історію. Вже в праслов'янський період відбувалося явище лексикалізації форм множини іменника, що виявляється у зсуві лексичного значення, при якому вжитий у множині іменник позначає граматичну множину однорідних предметів і (паралельно) одиничний предмет, що має дещо іншу семантику чи позначає сукупність однорідних предметів і дій. При регулярному зсуві лексичного значення появляється дефектний у числовому відношенні іменник, який не має паралельної граматичної форми однини. Зокрема, уже в праслов'янський період набували множинної форми назви одиничних предметів, що складаються з кількох частин, наприклад, іменник *ворота* є континуантом праслов'янського **vorto*, пов'язаного з **verti* 'запирати', *vorъ* 'огорожа'. Цей іменник у праслов'янську добу мав також форму **vorta* (див. ЕСУМ I 428), очевидно, саме так наші предки спочатку називали лише ті ворота, що склалися з двох частин. Іменник **negъba* 'пути, окупи, кайдани' вживався в ті часи й у формі *pluralia tantum *negъby* (ЕССЯ 24 131). Праслов'янське **pъrsъ*, що первинно означало 'груди в коня, ребро, бік', набуваючи сучасного значення 'груди, перса', змінює форму на **pъrsi* (див. ЕСУМ IV 353). Очевидно, на ґрунті окремих слов'янських мов набирають форму *pluralia tantum* давні іменники **vidlo* 'вила' (ЕСУМ I 374), **dvъrъ* 'двері' (ЕСУМ II 17) та ін. Формальна ознака множини, таким чином, стає виразником дещо іншої семантичної ідеї в результаті того, що слово з цією ознакою протидіє правильному формотворенню, порушуючи граматичну співвіднесеність, смисловий паралелізм у загальному ряді [3, с.75].

У праслов'янську добу функціонували й іменники *pluralia tantum*, що називали тривалі або багатосуб'єктні чи багатооб'єктні (складні дії) чи конкретні предмети, наприклад: **ba(d)ly* 'розмови, балаканина' від незасвідченого імені **ba(d)la* 'мова, розповідь'; 'байка' (ЕССЯ I 150); **lękota* (ЕССЯ XV 62) 'жахливі сновидіння; переляк, часті просипання внаслідок неспокійних снів'.

У дописемний період зазнавали лексикалізації й множинні форми похідних іменників, зокрема, деривати із суфіксами *-iny* (< *-ina*): **obmoltiny* (ЕССЯ 28 75) 'залишки від обмолоту'; 'закінчення молотби, святкування з цього приводу'; **mydliny* (ЕССЯ 31 24), 'мильна вода, білило, схоже на мило'; **-ъky *obględъky* (ЕССЯ 26 203) 'оглядини, огляд'; **-itji*: **drъgvitji* (ЕССЯ V 139) 'дреговичі, назва племені', похідне з суфіксом *-itъ*, мн. *-itji* від **drъgъva* 'болото, трясовина, сире місце'. Мало місце й творення плюративів за допомогою протонульсуфіксальних формантів: **jъzgreby/*jъzgrebi* (ЕССЯ IX 30) 'пакля, очистки льону, коноплі'; 'грубе

© Білоусенко П. І., Бойко Л. П., 2017

домоткане полотно із цих очисток' із **jъzgrebti* 'вишкребти, видряпати, вигребти' тощо, *obgľedy* 'оглядини' (ЕССЯ 26 201) тощо.

У давньоруськоукраїнській мові кількість похідних дериватів, які зазнавали лексикалізації граматичної форми множини, збільшувалася, а отже, зростала кількість суфіксів, що вживаються для творення іменників *pluralia tantum*.

1. Суфікс **-ане (-'ане)/-аны/(-'аны)**. Цей суфікс має цікаве походження, він відзначався особливою активністю [8, с. 25], твірними основами виступали головно субстантиви. Його праслов'янський попередник **-ѣпъ / -ѣно**, певне, належав до балтослов'янських інновацій [4, с. 52] й, очевидно, походить із давніх *-iōn (-iōn)* [9, с. 543]. На терені праслов'янської мови вони творили імена, що позначали жителів певних місць і представників певного етносу [4, с. 37; 9, с. 129]. Такі номени, зрозуміло, змінювалися за числами.

З суфіксом **-ане (-'ане)/-аны/(-'аны)** пов'язується поява складного форманта **-janinъ / *-ĕninъ*. Саме в цей час набуває продуктивності суфікс **-inъ**, що є, очевидно, індоєвропейським архаїзмом [4, с. 38], він континує давні **-īnos** та **-einōs** [9, с. 120]. Згаданий формант творив сингулятиви від збірних особових назв, від іменувань мешканців за територіальною, етнічною, соціальною ознакою, найменувань племен типу *bratinъ* 'брат' від зб. *bratъja*, *gospodinъ* 'пан, володар' від зб. *gospada* 'панство', *l'udinъ* 'людина' від зб. *l'udъ*, *l'udъje* тощо [9, с. 120; 6, с. 23]. Н. П. Романова резонно вважає сингулятивну функцію первинною, на основі якої розвинулося значення певної належності, національності [5, с. 119]. В. Вондрак у колі структур із цим суфіксом указує на назви осіб за належністю до народу, релігії, стану або мешкання, певної місцевості [10, с. 496]. Активність згаданого афікса зумовила його появу в структурі слова навіть як надлишкового елемента, наприклад: *Неврод гигантинъ* (XI/XIII-XIV ХА 127) 'те саме, що *гигант*'; *не оскудѣ~тъ кнѣзь ѡ(т) [у]юды ни властелинъ* (335) 'те саме, що *властель*'; *зридинъ* (XI/XV СлРЯ IV 136) 'те саме, що *зридъ* – княжий дружинник'; *попинъ бѣловѣжъ* (XII СНСК 153) 'те саме, що *попъ*', пор. також ц-сл *дѣлателинъ* (XI-XII СлРЯ IV 204) 'те саме, що *делатель*'. Експансія суфікса **-inъ** спричинила накладання словотворчого засобу вираження одиничності на морфологічний: цей суфікс приєднувався до іменників на **-ѣпъ / -ѣно**, що були у формі множини. У результаті цього з'явився формант **ĕn-inъ** та його пізніший варіант **-jan-inъ** із сингулятивним значенням. Мова відреагувала на це симетрично: у множинних формах цих іменників суфікс **-ѣпъ / -ѣно** почав сприйматися як спеціалізований засіб творення іменників *pluralia tantum* типу *galilĕane*, *poljane*. Зауважимо при цьому, що в тогочасній мові спостерігається конкуренція форм однини іменників, наприклад, укладачі СДЯ нарахували в текстах XI-XIV ст. 82 вживання форми *крѣсти чѣ*, 22 *крѣсти чѣ* й 400 *крѣсти чинъ*.

Давньоруськоукраїнські мовні факти свідчать про те, що кількість похідних із суфіксом **-ане (-'ане)/-аны/(-'аны)** невинно зростала, збільшувалася й кількість семантичних типів слів із цим формантом. Зокрема, у пам'ятках XI-XIII ст. маємо такі **відіменникові** лексико-словотвірні типи:

а) *назви осіб за загальними найменуваннями місць проживання*: прозвашас# ... *Помор#не* (1118/1377 ПВЛ 6); прозвашас# *Пол#не* (6), прасл. *poljane* похідне від *polje* 'поле, рівнина, відкрите місце' (Ф III 322, ЕСУМ IV 507); и нарекошас# ... *Древл#не* (1118/1377 ПВЛ 6) (*древо*); мов#ше ... *Горѡжаномъ* (к. XII/бл. 1425 ЛК 282); *Кончане* (XIII/XIV СлРЯ VIII 28) 'жителі якогось району (кінця) як адміністративної одиниці'; вѣсть б#хоуть подали имъ л#хове *Оукраин#ни* (864) тощо;

б) *найменування осіб за власними назвами місць проживання*: онъ вѣ елиннѣхъ и *римлнн(х)* црѣство бѡу покори (1037-1050/XV ІлСл 96); о погыбѣли *Содомл#нъ* (XI/XIII-XIV ХА 5); посчѣ *Измаилт#ны* (24); *Перс#не* свѣдѣтелствоую(т) (73); очютивше же ся *самаряне* (XI/XVI ІФ 170); прозвашас# ... *Мазовшане* (1118/1377 ПВЛ 6); нарекоша(с) *Полочане* рѣчки ради юже втечѣтъ вѣ Двину им#немъ *Полота* (6); *Бужане* (11); погыбоша *Єюпт#не* (17); ѡ(т)шѣдшо на *Ѡгар#ны* (21); вел# емо

ити на *Мадимъ"нь* (105); *Корсун#не* (21); и не при"ша ~го *Кы"не* (147); придоша ко Мнѣнску. И *Мнѣн#не* затворишас# в градѣ (166); и вдашас# *Лучане* (205); и посла " на *Смолн#ны* (к.ХІІ/бл.1425 ЛК 342); *Галичаны* (467); и нача слатис# ко *Дръючаномъ* (493); вси *Печер#ны* взимаше (530); *Москвѣл#ни* же слышавше (601); и *Берестъ"не* вси избиша ѣ (к.ХІІІ/бл.1425 ЛГВ 754); *Козл#нѣ* жѣ свѣтъ створше (780); *Краковл#ны* (831); поиде с *Пын#ны* (861); послав *Городн#ны* (871); и *Холъмл#нѣ* придоша к нему (884) та ін.;

в) *назви осіб за належністю до віровчення, пов'язаного з іменем певної особи: ть много неистовъс# на кр(с)ѣт"ны* (ХІ/ХІІІ-ХІV ХА 12) 'хрещені люди', пов'язане з іменем Христос [7, с. 442-443], російське значення 'селяни, хлібороби' закріпилося лише в російській мові з ХІV ст. під впливом монголо-татарських завойовників; завойовники-магометани вважали себе вищою расою порівняно з християнами (*крестьянами*), яких монголо-татари вважали нижчою расою. Отже, віросповідальний сенс слова перейшов у соціальний. Наприкінці ХІV ст. термін 'крестьянин' означав увесь російський народ, на противагу монгольським загарбникам. Росіяни погоджувалися з цією назвою, бо вона підкреслювала їхню відмінність від татар; *авди"не* (ХІ СДЯ 72) 'прибічники ересі, пов'язаної з ім'ям Авдія'; *адамане* (74) 'прибічники ересі, пов'язаної з ім'ям Адама'; *а-тиане* (76) 'прибічники ересі, пов'язаної з ім'ям Аетія'; *аполинари"не* (89); *апеліане* (89) 'прибічники ересі, пов'язаної з ім'ям Апелеса'; *ари"не* (93) 'прибічники ересі, пов'язаної з ім'ям Арія'; *даму"н#не* (ХІІ 424) 'прибічники ересі, пов'язаної з ім'ям єпископа Дамиана, розходились з церквою в питанні про трійцю'; *навлики"не* (*навли"не*) (VI 334) 'послідовники єретичного вчення Павла Самосатського'; *непоузи"не* (ХІІ VI 364) 'ті, що належать до ересі пепузіан (за назвою міста Пепузи у Фригії)'; *петри"не* (334) 'послідовники однієї з ересей, названої іменем її засновника Петра'; *птоломѣ"не* (ХІІ IX 298) 'птоломейани, послідовники єресіарха Птоломєя'; *севирьяне* (ХІІ СлРЯ ХХІV 14) 'послідовники однієї з монофізитських ересей, назва від імені патріарха антиохійського Севира'; *сифіяне* (159) 'послідовники однієї ранньохристиянської секти, пов'язаної з ім'ям Сифа'; *донати"не* (1284 СДЯ ІІІ 52) 'прибічники ересі Донатана Нумидянина'; *мондатане*, *мондотане* (*монти#не*) (ХІІІ СДЯ V 23) 'прибічники монтанізму, релігійного руху ІІ ст., названого за іменем Монтана'; *навати"не* (*нават#не*, *нагат#не*) (128, 133) 'послідовники однієї з ересей (за ім'ям римського єпископа Навата)'; *новати"не* (421) 'новаціани, розкольники, які відділилися від Римської церкви, послідовники проповідника Новаціана (ІІІ ст. н.е.) і карфагенського пресвітера Новата, який приєднався до нього';

г) *назви прибічників певного філософського вчення: пифагор#не* (*пифагорѣне*) (ХІІ СДЯ VI 404) 'прибічники філософського вчення, пов'язаного з іменем Піфагора'; *платон#не* (415) 'прибічники філософського учення, пов'язаного з іменем Платона';

д) *найменування осіб за іншими ознаками: асоур#не* (ХІ/ХІІІ-ХІV ХА 34) 'в індуїзмі Асурои – боги нижчого рангу, напівбоги'. w(т) нихъже родишас# *гигант#не* (55) 'люди з племені гігантів'; *Сикири"ны* же ихъ нарицахоу ѿ(т) мечии, "же ношахоу (227); *клирошани* (к. ХІІ/бл.1425 ЛК 592) 'член клиру – духовенства'; *назирь#не* (ХІІІ – ХІV СДЯ V 143) 'аскети в древній Іудії, які не стригли волосся і не пили вина'. Пор. новгородське аже хоцьши ополош *двор#н* (ХІІ НГБ № 10).

Поодинокі *назви осіб* маємо від *дієслів*: Всеволоду ловы днѹщю звѣрины ... и *кличаномъ* кликнувшимъ (1118/1377 ПВЛ 214). У церковнослов'янській пам'ятці фіксується й відчислівникова назва *десятчане* (ХІІІ/ХІV СлРЯ IV 236) 'члени одного десятка людей'.

2. Суфікс *-оуці* виник на базі суфікса *-ость*, очевидно, шляхом ускладнення останнього суфіксальним елементом *-ј-* ще на праслов'янському ґрунті як діалектне

явище, про що свідчать окремі старослов'янські пам'ятки [1, с. 64; 2, с. 456; 6, с. 29-30]. Про праслов'янське походження суфікса **-ощі**, на думку С. П. Бевзенка, говорять і відповідні паралелі із старочеської, сербохорватської та білоруської мов [1, с. 64]. Л. А. Булаховський, застерігаючи, що цей формант не можна вважати полонізмом (ošci), адже польська мова не знає утворень з ним як *plurality tantum*, він підкреслював не випадковість того, що всі іменники з суфіксом **-ощі** представлені в давньоруській мові лише однією формою – орудного відмінка зі значенням причини. На думку вченого, це свідчить про те, що слова на **-ощі** в давній період мали обмежене, прислівникове вживання [2, с. 456].

У давньоруськоукраїнських пам'ятках виявлено лише чотири віддієслівних іменники з **-ощі**: а оружь" не снимаите с себе. в борзѣѣ не розгл#давше **лѣнощам** (1118 МП 246); Ничить трава **жалощами** (СПІ 19); А кто **пакощами** порежеть конь или скотиноу і сво~" обиды помьстивѣ (Ср П 1173) від **пакостити**; Пъщахуся изити ... овѣ **радощами** Божія обѣта (сп. 1280 Ср П 14).

3. Суфікс **-ини**. Маючи генетичний зв'язок із суфіксом **-ина**, цей формант зі специфічним значенням у ряді слов'янських мов служить для творення слів зі значенням свята, церемонії [10, с. 546]. У давній руськоукраїнській мові фіксується кілька таких похідних, наприклад: не ходи ѿ(т) **именинь** моихъ (1118/1377 ПВЛ 258); **попузини** (ХІІ СлРЯ ХVІІ 102) „последовники ересі Монтана, центром якої було фрігійське місто Пепуза”; **дев#тины** (1284 СДЯ ІІ 453) ‘поминки померлих на дев'ятий день’.

4. Суфікс **-ити** Від іменників за допомогою суфікса **-ити** творяться деривати зі значенням ‘назва последовників, прибічників ересі’, а саме: **ангелити** (ХІІ СДЯ І 86); **дами#чити** (ІІ 424) ‘прибічники ересі, пов'язаної з ім'ям єпископа Дамиана, розходились з церквою в питанні про трійцю’; **елесаити** (ІІІ 206) ‘последовники ересі, заснованої Єлесаєм’; **и#ковити** (ІV 183) ‘последовники вчення Іакова Барадея’; **павли#чити** (VІ 334) ‘последовники еретичного вчення Павла Самосатського’; **аригенити** (1284 СДЯ І 92) ‘прибічники ересі, пов'язаної з ім'ям Оригена’; **иоли#чтите** (ІV 181) ‘последовники єпископа Юліана, засновника однієї з сект монофізитів’; **ниовити** (V 416) ‘прихильники однієї з ересей’; **монданити** ‘прибічники монтанізму, релігійного руху ІІ ст., названого за іменем Монтана’ (ХІІІ СДЯ V 23); **ніколаите** (412) ‘миколаїти, прибічники однієї з ересей, последовники Миколи, одного із семи дияконів, який проповідував розпусту як засіб приборкання плоті’; **оригените** (VІ 412) ‘прибічники однієї з ересей в ранньому християнстві, последовники Оригена’; **омите** (412) ‘последовники одного з еретичних учень’.

5. Суфікс **-ци (-цы)**. За допомогою цього форманта творяться множинні **відад'єктивні** іменники на позначення людей, еретиків, прибічників певної ересі, наприклад: **безглав'ниці** (ХІІ СДЯ І 113) ‘еретики, які належать до секти, що відреклася від свого патріарха’; **брат'ниці** (ХІІ СДЯ І 313) ‘прибічники однієї ересі в християнстві’; **ангелов'ци** (1284 86) ‘прибічники ересі, пов'язаної з обоженням ангелів’; **кононов'ци** (ІV 250) ‘последовники еретичного вчення єпископа Конона’.

У дериватах такого типу простежується сема належності (чиї прихильники, прибічники?), тому низку дериватів із фіналями **-ниці** можна розглядати серед деад'єктивів на **-ци** чи десубстантивів на **-ици, -ниці**: **змииниці** (ХІІ СДЯ ІІІ 391) ‘прибічники однієї ересі’; **нікольниці** (V 413) ‘миколаїти, прибічники однієї з ересей, последовники Миколи, одного із семи дияконів, який проповідував розпусту як засіб приборкання плоті’; **послоуш'ниці** (VІІ 256) ‘последовники еретичного вчення Мартирія’; **средниці** (1284 СлРЯ ХХVІІ 140) ‘християнська секта, члени якої не вважали середу пісним днем’; **покор'ниці** (1284 СДЯ VІІ 49) ‘представники однієї з ересей, апотактики’. Сюди ж і **платониці, платоньци** (ХІІІ СДЯ V 415) ‘прибічники філософського учення, пов'язаного з іменем Платона’; **покон'ниці** (VІІ 44) ‘назва одного з ангельських чинів’.

Кілька дериватів із цим формантом *позначають інструменти*: лоуньных **ножьницѣ** (XII СДЯ V 429) ‘серп місяця’; **ножицѣ** (XIII- XIV 428) ‘ножиці’; **носилицѣ** (1175 431) ‘носилки’.

Розглянуті мовні факти дають підставу стверджувати, що загальні тенденції у творенні іменників *pluralia tantum*, властиві праслов’янській мові, збережені в давній українській мові XI-XIII ст. За зразком моделей, утворених унаслідок лексикалізації граматичних форм множини іменників, утворено деривати, у яких суфікс виступав як спеціалізований засіб творення плуративів. Цьому сприяло те, що кількість таких найменувань значно зросла, розширився діапазон їхніх семантичних типів, особливо, коли після прийняття християнства в Україні з’явилася велика кількість прибічників різних еретичних його відгалужень.

Розширилося коло формантів, які брали участь у творенні іменників *pluralia tantum*, часом вони конкурували між собою (**манданити** – **мондатане**), але в переважній більшості різні суфікси приєднувалися до різних основ. У пам’ятках XI- XIII ст. часом не фіксуються деривати, які фахівці реконструювали як праслов’янські, зокрема, найменування абстрактних назв. Подальші дослідження в цій царині за пам’ятками пізніших часів дадуть змогу уточнити коло похідних плуративів давньоруськоукраїнського періоду, їхні словотвірні та лексико-словотвірні типи.

СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТИПЫ СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ PLURALIA TANTUM В ДРЕВНЕМ РУССКО-УКРАИНСКОМ ЯЗЫКЕ XI-XIII ВЕКА

**П. И. Белоусенко,
Л. П. Бойко,**

*Запорожский национальный университет,
ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина
E-mail: pbilousenko@gmail.com; larysa.boyko.66@gmail.com*

На материале памятников XI-XIII века установлено, что существительные pluralia tantum образовывались в основном от форм единственного числа по унаследованным моделям при помощи разных формантов, минуя процессы лексикализации грамматических форм множественного числа, рассмотрено происхождение этих формантов, охарактеризованы особенности их функционирования в древнем русско-украинском языке, описаны лексико-словообразовательные типы существительных pluralia tantum с этими формантами.

Ключевые слова: *существительные pluralia tantum, девербатив, десубстантив, деадъектив, наваняя людей, семантико-словообразовательный тип.*

WORD FORMING TYPES OF PLURALIA TANTUM NOUNS IN THE OLD RUSSIAN- UKRAINIAN LANGUAGE OF XI-XIII CENTURIES

**P. I. Bilousenko,
L. P. Boyko**

*Zaporizhzhya National University,
66, Zhukovsky St., Zaporizhzhya, Ukraine
E-mail: pbilousenko@gmail.com; larysa.boyko.66@gmail.com*

The paper reveals the origin of nouns pluralia tantum as a result of lexicalization of grammatical forms of plural noun, that was reflected in the shift of lexical meaning, where if used in plural, a noun denotes grammatical plurality of uniform items and parallel a single object that has a slightly different semantics or set of similar items, and because of that, pluratives that lost consequentially their singularity were formed. Amongst these substantives, there are many those that had word forming structure, and word building suffix began to be perceived as the means of creating pluratives. These processes appeared in the Old Slavic Language and continued in the Old Russian-Ukrainian language. Discovered in the memos of XI-XIII centuries, pluralia tantum nouns were created mainly

by the singular inherited by models using different formants, bypassing processes of lexicalization of grammatical plural forms.

The paper describes lexical and word building nouns with different types of formants. With suffixes *-ане (-'ане)/-аны/(-'аны)* in the old written memos the majority are the names of the persons based on the common and personal names of habitat (*пол'не, древл'не, бужане, галичань*). After the acceptance of Christianity, a large number of branches of the faith, heresy, which contributed to the emergence of many titles that were created from nouns with this suffix (*авди'не, адамане, донаит'не, монти'не*). Along with them such suffixes as *-уми (ангелуми, николауме, оригонуме), -ци (ангеловци, братници, кононовци), -ины (полузины)*, took place in word forming, that yield performance of suffix *-ане (-'ане)/-аны/(-'аны)*. Pluralia tantum nouns with other meaning were formed with suffixes *-ане (-'ане)/-аны/(-'аны), -ци, ины* (titles of supporters of philosophical doctrines (*нифагоряне, платоняне, платонци*), titles of holidays and ceremonies (*девятины, именины*), tools (*ножьничь, носилици*), etc. Specific meaning were pluratives with suffix *-оци*, four forms of ablative with the meaning of reason.

Key words: pluralia tantum nouns, deverbative, desubstantive, deadjective, names of nouns, lexical and word-formative type.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ

ЕСУМ	Етимологічний словник української мови / [за ред. О. С. Мельничука] : у 7 Т. – Т. 1-6. – Киев : Наук. думка, 1982–2012.
ИФ	Мешерский Н. А. История иудейской войны Иосипа Флавия в древнерусском переводе / Н. А. Мешерский. – М. ; Л. : Издательство АН СССР, 1958. – 578 с.
ІлСл	Слово о законѣ и благодати // Молдован А. М. “Слово о законе и благодати” Иллариона / А. М. Молдован. – Киев : Наук. думка, 1984. – 238 с.
ЛГВ	Галицько-Волинський літопис // Полное собрание русских летописей. Т. 2 Ипатьевская летопись. – СПб., 1908. – С. 715–938.
ЛК	Літопис Київський // Полное собрание русских летописей. Т. 2 Ипатьевская летопись. – СПб., 1908. – С. 285–715.
МП	“Поучения” Володимира Мономаха // Полное собрание русских летописей. Лаврентьевская летопись и Суздальская летопись по академическому списку. Т. 1. – М. : Изд-во восточной лит-ры, 1962. – Т. 1. – С. 240–252.
НГБ	Янин В. П. Новгородские грамоты на бересте / В. П. Янин, А. А. Зализняк. – М. : Наука, 1986. – 312 с.
ПВЛ/1377	Повесть временных лет (Повѣсть временныхъ лѣтъ) // Полное собрание русских летописей. Т. 1. Лаврентьевская летопись. – Л., 1926-1928. – С. 1–240.
СДЯ	Словарь древнерусского языка (XI–XIV вв.) / [гл. ред. Р. И. Аванесов]. – М. : Рус. яз.; ЛЕКСРУС, 1988–2012. – Т. 1–9.
СлРЯ	Словарь русского языка XI–XVII вв. – М. : Наука, 1975–2006. – Вып. 1-27.
СНСК	Высоцкий С. А. Средневековые надписи Софии Киевской / С. А. Высоцкий. – К. : Наук. Думка, 1976. – 455 с.
СПИ	Слово о полку Игоревѣ, Игоря, сына Святъслава, внука Ольгова // Памятники литературы древней Руси. XII Век / [Вступ. статья Д. С. Лихачева ; сост. и общая редакция А. А. Дмитриева и Д. С. Лихачева]. – М. : Художественная литература, 1980. – С. 372–387.
Ср	Срезневский И. И. Материалы для словаря древнерусского языка. – СПб., 1893–1912. – Т. 1–3.
Ф	Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / [пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева]. – М. : Прогресс, 1964–1973. – Т. 1–4.
ХА	Истрин В. М. Книги временныя и образныя Георгия Мниха. Хроника Георгия Амартола в древнемъ славянорусскомъ переводѣ / В. М. Истринъ. – Петроград, 1920. – Т. 1 (Текст, исслед. и словарь). – 612 с.
ЭССЯ	Этимологический словарь славянских языков: Праславянский лексический фонд / [под ред. О. Н. Трубачева]. – Вып. 1-38. – М. : Наука, 1974–2012.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бевзенко С. П. Українські іменникові утворення з суфіксом *-ощі* / С. П. Бевзенко // Питання словотвору східнослов'янських мов [матеріали міжвузівської респ. наук. конф.]. – К. : Наук. думка, 1976. – С. 63-64.
- Булаховский Л. А. “Слово о полку Игореве” как памятник древнерусского языка / Л. А. Булаховский // Выбранные работы в пяти томах. Т. 3. Славистика. Російська мова. – К. : Наук. думка, 1978. – С. 441-527.
- Маркарян Р. А. Грамматикализация и лексикализация / Р. А. Маркарян // Գրաբեր Հասարակական Չիտությունները. – 1969. – № 6. – С. 69-77.

4. Мартынов В. В. Праславянская и балто-славянская деривация имен / В. В. Мартынов. – Минск : Наука и техника, 1973 – 59 с.
5. Романова Н. П. Словотвір іменників / Н. П. Романова // Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов : [ред. О. С. Мельничук]. – К. : Наук. думка, 1966 – С. 114-174.
6. Самійленко С. П. Нариси з історичної морфології української мови / С. П. Самійленко. – Ч. 1. – К. : Рад. школа, 1964. – 235 с.
7. Черных П. Я. Историко-этимологический словарь современного русского языка / П. Я. Черных. – М. : Рус. яз. – Медиа, 2006. – Т. 1. – 623 с. 442-443.
8. Царалунга І. Українські топоніми на -ани (-яни) / Інга Царалунга. – Хмельницький : Авіс, 2007 – 157 с.
9. Sławski F. Zarys słowotworstwa prasłowiańskiego. Słownik prasłowiański. – Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk : Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk. – Т. 1–3. – 1974–1979.
10. Vondrak V. Vergleichende slavische Grammatik / V. Vondrak. – Göttingen, 1924. – XVIII. – 724 s.

REFERENCES

- 1 Bevezhenko, S. P. (1976), Ukrainski imennykovi utvorenia z sufiksom ‘-oschi’ [Ukrainian nouns with suffix ‘-oschi’], *Proceedings of the Interuniversity Republican Scientific Conference “Problems of Word-Formation of the East Slavic Languages”*, (pp. 63-64). Kyiv, Ukraine: Naukova dumka.
- 2 Bulakhovskii, L. A. (1978) “Slovo o polku Igoreve” kak pamiatnyk drevnerusskogo yazyka [‘A word about Igor’s Regiment’ as a monument of the Old Russian language] (Vol. 3. Slavistica. Rossiiska mova), (pp. 441-527). Kyiv, Ukraine: Naukova dumka.
- 3 Markarian, R. A. (1969). Grammatikalizatsiya i leksikalizatsiya [Grammaticalization and lexicalization], *Հրաբեր Հասարակական Գիտություններ*, 6, pp. 69-77.
- 4 Martynov, V. V. (1973). *Praslavianskaya i balto-slavianskaya derivatsiya imion* [Praslavic and Balto-Slavic Derivation of Names]. Minsk, Belarus: Nauka ii tekhnika.
- 5 Romanova, N. P. (1966). Slovtvir imennikiv [Word-formation of nouns] in O. S. Melnichuk (Ed.), *Vstup do porivnialno-istorichnoho vyvchennia slov’ianskih mov* (pp. 114-174). Kyiv, Ukraine: Naukova dumka.
- 6 Samiilenko, S. P. (1964). *Narysy z istorichnoi morfolohii ukrainskoi movy* [Essays on the historical morphology of the Ukrainian language], (Part 1). Kyiv, Ukraine: Radyanska shkola.
- 7 Chernykh, P. Ya. (2006). *Istoriko-etimologicheskii slovar sovremennogo russkogo yazyka* [Historical etymological dictionary of the modern Russian language] (vol. 1, pp.442-443). Moscow, Russia: Rus. Yaz.-Media.
- 8 Tsaralunga, I. (2007). *Ukrainski toponimy na ‘-ani’ (‘-yani’)* [Ukrainian toponyms on –ani (yani)]. Khmel'nitskii, Ukraine: Avis.
9. Sławski, F. (1974–1979). *Zarys słowotworstwa prasłowiańskiego. Słownik prasłowiański*. (Vols. 1–3). Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk : Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- 10 Vondrak, V. (1924). *Vergleichende slavische Grammatik*. (XVIII). Göttingen.

Надійшла до редакції 14 травня 2017 р.